

**Zakres wiedzy i umiejętności oraz wykaz literatury
Wojewódzkiego Konkursu Przedmiotowego z Historii dla uczniów szkół podstawowych
województwa śląskiego
w roku szkolnym 2022/2023**

I stopień

Zakres wiedzy i umiejętności oraz proponowanej literatury na stopniu pierwszym jest taki sam jak na stopniu drugim konkursu.

I. Zakres umiejętności /taki sam na II i III stopniu konkursu/

Sytuowanie zjawisk, wydarzeń i procesów historycznych w czasie i przestrzeni; porządkowanie chronologiczne; dostrzeganie zmian w funkcjonowaniu społeczeństw i związków pomiędzy różnymi dziedzinami życia; dostrzeganie ciągłości rozwoju cywilizacyjnego i kulturowego. Charakteryzowanie zjawisk, wydarzeń i procesów historycznych; dostrzeganie i wyjaśnianie związków przyczynowo – skutkowych; wyjaśnianie znaczenia wydarzeń dla rozumienia współczesnego świata. Pozyskiwanie i porównywanie informacji pochodzących z różnych źródeł; Tworzenie narracji historycznej w oparciu o informacje pochodzące z różnych źródeł; formułowanie wniosków i ocen.

II. Zakres treści**II stopień**

1. Cywilizacje starożytne:

- a) koczowniczy a osiadły tryb życia - skutki rewolucji neolitycznej;
- b) cywilizacje Starożytnego Wschodu (Mezopotamii, Egiptu i Izraela) oraz cywilizacje starożytnej Grecji i Rzymu - lokalizacja w czasie i przestrzeni oraz charakterystyka struktur społecznych i systemu wierzeń;
- c) porównanie systemu sprawowania władzy oraz organizacja społeczeństwa w Egipcie, Atenach peryklejskich i Rzymie;
- d) najważniejsze osiągnięcia kultury materialnej i duchowej świata starożytnego w różnych dziedzinach: filozofii, nauce, architekturze, sztuce, literaturze;
- e) narodziny oraz rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa.

2. Świat islamski i Bizancjum.

- a) zasięg podbojów arabskich i ich wpływ na Europę;
- b) zasięg i osiągnięcia cesarstwa bizantyjskiego.

3. Władza, społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy.

- a) państwo Franków;
- b) rozłam w Kościele w XI wieku oraz relacje pomiędzy władzą cesarską a papieską;
- c) system lenny i podziały społeczne w średniowieczu;
- d) życie średniowiecznego miasta i wsi;
- e) kultura rycerska;
- f) styl romański i styl gotycki;
- g) rola Kościoła w dziedzinie nauki, architektury, sztuki i życia codziennego.

4. Polska w okresie wczesnopiastowskim.

- a) państwo pierwszych Piastów;

- b) odbudowa i rozwój państwa Piastów za rządów Kazimierza Odnowiciela i Bolesława Śmiałego;
  - c) dokonania Bolesława Krzywoustego;
5. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego.
- a) przyczyny oraz skutki rozbicia dzielnicowego;
  - b) sytuacja międzynarodowa ziem polskich w okresie rozbicia dzielnicowego;
  - c) proces zjednoczenia państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku.
6. Polska w XIV – XV wieku.
- a) rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku;
  - b) dokonania Kazimierza Wielkiego w dziedzinie polityki wewnętrznej oraz w polityce zagranicznej;
  - c) unia Polski z Litwą;
  - d) związki Polski z Węgry w XIV i XV wieku;
  - e) relacje polsko-krzyżackie w XIII–XV wieku;
  - f) rozwój monarchii stanowej i uprawnień stanu szlacheckiego.
7. Wielkie odkrycia geograficzne.
- a) przyczyny i skutki odkryć geograficznych
  - b) najważniejsze dokonania odkrywców na przełomie XV i XVI w.
8. Europa w XV i XVI wieku.
- a) cechy renesansu europejskiego i najważniejsze osiągnięcia przedstawicieli tej epoki;
  - b) przyczyny i następstwa reformacji;
  - c) kontrreformacja w Kościele katolickim.
9. Polska i Litwa w czasach ostatnich Jagiellonów.
- a) najważniejsze wydarzenia w dziedzinie polityki wewnętrznej ostatnich Jagiellonów;
  - b) polityka zagraniczna ostatnich Jagiellonów;
  - c) unia realna pomiędzy Polską a Litwą;
  - d) demokracja szlachecka;
  - e) życie gospodarcze w XVI wieku;
  - f) największe osiągnięcia polskiego renesansu;
  - g) reformacja na ziemiach polskich.
10. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII wieku.
- a) Przyczyny i skutki wojen Rzeczypospolitej z Rosją, Szwecją i Turcją;
  - b) przyczyny i następstwa powstania Bohdana Chmielnickiego na Ukrainie;
  - c) zakres chronologiczny i zasięg terytorialny potopu szwedzkiego;
  - d) najważniejsze bitwy w XVII wieku: pod Kircholmem, Kłuszynem, Chocimiem, Zbarażem, Beresteczkiem, Wiedniem;
  - e) kultura baroku - przykłady architektury i sztuki.
11. Europa w XVII i XVIII wieku.
- a) monarchia absolutna na przykładzie Francji Ludwika XIV;
  - b) idee oświecenia w nauce, literaturze, architekturze i sztuce;
  - c) reformy oświeceniowe w Prusach, Rosji i Austrii.
12. Rzeczpospolita Obojga Narodów w I połowie XVIII wieku.
- a) przejawy kryzysu państwa w epoce saskiej;
  - b) pozycja międzynarodowa Rzeczypospolitej w czasach saskich.
13. Powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej.
- a) przyczyny i następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;
  - b) wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.
14. Wielka rewolucja we Francji.
- a) główne przyczyny rewolucji i jej rezultaty;
  - b) Deklaracja praw człowieka i obywatela.
15. Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej
- a) przykłady naprawy państwa za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego;
  - b) obrady Sejmu Wielkiego oraz najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 maja;
  - c) konfederacja targowicka i jej następstwa;
  - d) polskie oświecenie i przykłady sztuki okresu klasycyzmu
16. Walka o utrzymanie niepodległości w ostatnich latach XVIII wieku.

- a) zmiany terytorialne w Rzeczypospolitej w czasie rozbiorów;
- b) przyczyny i skutki powstania kościuszkowskiego;

17. Epoka napoleońska

- a) wojny napoleońskie
- b) utworzenie Legionów Polskich we Włoszech;
- c) powstanie Księstwa Warszawskiego, jego ustrój i terytorium;

III stopień

1. Europa po kongresie wiedeńskim.

- a) przebieg i decyzje kongresu wiedeńskiego, w odniesieniu do Europy, w tym do ziem polskich
- b) przebieg Wiosny Ludów w Europie;
- c) najważniejsze przejawy rewolucji przemysłowej - wynalazki i ich zastosowania, obszary uprzemysłowienia, zmiany struktur społecznych i warunków życia.

2. Ziemie polskie w latach 1815–1848.

- a) okres konstytucyjny Królestwa Polskiego – ustrój, osiągnięcia w gospodarce, kulturze i edukacji;
- b) przyczyny wybuchu powstania listopadowego, charakter zmagania i następstwa powstania;
- c) położenie Polaków w zaborach pruskim i austriackim, na obszarze ziem zabranych oraz w Rzeczypospolitej Krakowskiej;
- d) główne nurty oraz postacie Wielkiej Emigracji i ruch spiskowy w kraju;
- e) przyczyny i skutki powstania krakowskiego

3. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku.

- a) procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec;
- b) przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
- c) przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich w XIX wieku;
- d) nowe idee polityczne i zjawiska kulturowe.

4. Powstanie styczniowe.

- a) pośrednie i bezpośrednie przyczyny powstania;
- b) charakterystyka działań powstańczych;
- c) formy represji popowstaniowych;

5. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku.

- a) cele i metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej – rusyfikacja, germanizacja (kulturkampf), autonomia galicyjska;
- b) postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców – trójlojalizm, praca organiczna, ruch spółdzielczy;
- c) narodziny i pierwsze lata istnienia nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy);

6. I wojna światowa.

- a) główne przyczyny wybuchu wojny;
- b) specyfika działań wojennych (wojna pozycyjna, działania powietrzne i morskie);
- c) rewolucje i wojna domowa w Rosji.

7. Sprawa polska w czasie I wojny światowej.

- a) stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny;
- b) umiędzynarodowienie sprawy polskiej (akt 5 listopada 1916 roku, rola USA i rewolucji rosyjskich).

8. Europa i świat po I wojnie światowej.

- a) kulturowe i cywilizacyjne następstwa wojny;
- b) postanowienia konferencji paryskiej oraz traktatu w Locarno;
- c) totalitaryzmy (włoski faszizm, niemiecki nazizm, system sowiecki).

9. Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.

- a) formowanie się centralnego ośrodka władzy państwowej
- b) proces tworzenia granic II RP;
- c) wojna polsko-bolszewicka i jej skutki.

10. II Rzeczypospolita.
  - a) ustroj polityczny Polski na podstawie konstytucji marcowej z 1921 roku;
  - b) przyczyny, przebieg i skutki przewrotu majowego;
  - c) rządy sanacji, zmiany ustrojowe (konstytucja kwietniowa z 1935 roku);
  - d) główne kierunki polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej (system sojuszy i polityka równowagi);
  - e) reformy i odrodzenie gospodarcze II RP;
  - f) narodowościowa i wyznaniowa struktura państwa polskiego.
11. Droga do wojny.
  - a) polityka hitlerowskich Niemiec;
  - b) polityka ustępstw Zachodu wobec Niemiec Hitlera;
  - c) pakt Ribbentrop-Mołotow.
12. Wrzesień 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września).
  - a) etapy wojny obronnej;
  - b) przykłady szczególnego bohaterstwa Polaków.
13. II wojna światowa i jej etapy.
  - a) przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);
  - b) polityka Niemiec na terenach okupowanej Europy;
  - c) główne decyzje konferencji wielkiej trójki (Teheran, Jałta, Poczdam).
14. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką.
  - a) polityczna i militarna działalność polskiego państwa podziemnego;
  - b) powstanie warszawskie.
15. Sprawa polska w czasie II wojny światowej.
  - a) działalność rządu RP na uchodźstwie;
  - b) działania polskich formacji na różnych frontach i obszarach toczącej się wojny.
16. Świat po II wojnie światowej.
  - a) przyczyny i skutki rozpadu koalicji antyhitlerowskiej oraz początki zimnej wojny;
  - b) okoliczności powstania NRD i RFN;
  - c) państwa NATO i Układu Warszawskiego;
  - d) konflikty doby zimnej wojny (wojny w Korei, Wietnamie i Afganistanie; blokada Berlina i kryzys kubański);
  - e) proces rozpadu ZSRR na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych;
  - f) przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991;
  - g) główne etapy rozwoju Unii Europejskiej.
17. Początki komunizmu w Polsce.
  - a) okoliczności przejęcia władzy w Polsce przez komunistów;
  - b) postawy Polaków wobec nowych władz.
18. Polska w latach 1956–1981.
  - a) realia życia społecznego i kulturalnego z uwzględnieniem specyfiki czasów gomułkowskich i gierkowskich;
  - b) różnorodność przyczyn kryzysów społecznych 1968, 1970, 1976, 1980 i ich konsekwencje;
  - c) ruch społeczny „Solidarność”.
19. Dekada 1981–1989.
  - a) przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, jego przebieg i konsekwencje;
  - b) porozumienia „okrągłego stołu”, jego uczestnicy i postanowienia.

III. Proponowana literatura

II stopień

Podręczniki do nauki historii dla szkół podstawowych.

Atlas historyczny .Od starożytności do współczesności. Nowa Era [lub inny]

Maresz T., Juszczak K., *Historia w źródłach nie tylko pisanych*, t.1. *Starożytność i Średniowiecze*, Toruń 2004 ; t.2. *Czasy nowożytne*, Toruń 2004

Żółkiewski - obywatel wzorcowy, autor: Michał Bąk

Link: <https://muzhp.pl/pl/c/2356/zolkiewski-obywatel-wzorcowy>

Groby w Katedrze na Wawelu, autor: Łukasz Wojtach

Link: <https://muzhp.pl/pl/c/402/groby-w-katedrze-na-wawelu>

III stopień

Podręczniki z historii dla szkół podstawowych.

Atlas historyczny .Od starożytności do współczesności. Nowa Era [lub inny]

Maresz T., Juszczak K., *Historia w źródłach nie tylko pisanych*, t.2. *Czasy nowożytne*, Toruń 2004 i t.3, *XX wiek i Czasy współczesne*, Toruń 2005.

- dwie nowe wystawy IPN w Katowicach - do pobrania

1. *Powstania śląskie 1919–1921*, autor: Aleksandra Korol-Chudy;

Link: [Powstania śląskie 1919–1921 PL/EN](#)

2. *Stan wojenny 1981-1983*, autorzy Karol Chwastek, Magdalena Duber, Michał Miwa-Młot

Link: [Stan wojenny 1981–1983 PL/EN](#)